

ПРИНЦИПИ УНІФІКАЦІЇ НАВЧАЛЬНИХ ПЛАНІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ УЧИЛИЩ ЗА ГРУПАМИ ПРОФЕСІЙ

Пропонуються основні напрями уніфікації навчальних планів ПТУ відповідно до науково-обґрунтованої номенклатури робітничих професій і спеціальностей. Розглядаються шляхи групування робітничих професій, визначення набору навчальних предметів, реалізації міжпредметних зв'язків.

Розвиток професійно-технічної освіти в Україні вимагає комплексних психолого-педагогічних досліджень проблеми організації навчання, зокрема за групами професій.

Актуальність дослідження проблеми уніфікації навчальних планів за групами професій зумовлена низкою недоліків діючих навчальних планів: їх роздрібненість відповідно до відомчої відокремленості; неузгодженість термінів і темпу вивчення споріднених дисциплін; відсутність оптимальних зв'язків між загальноосвітніми, загальнотехнічними і спеціальними дисциплінами; нераціональне використання навчального часу і перевантаження учнів тощо.

Мета статті полягає в обґрунтуванні основних принципів уніфікації навчальних планів, які забезпечать поєднання професійної і загальноосвітньої підготовки висококваліфікованих робітників у професійно-технічних училищах.

Спробуємо обґрунтувати провідні принципи, які дозволяють розробити уніфіковані навчальні плани.

Перший із них – групування професій на основі загальнотехнічної підготовки учнів. При цьому ми виходимо з можливості групування професій за ознакою провідних загальнотехнічних дисциплін (А. Мельников, А. Пінський та ін.).

Можливість групування професій за ознакою провідних професій розглядалась у роботах С. Батишева і М. Думченка. Але дидактичні можливості, які при цьому відкриваються, не були там враховані повною мірою.

Очевидно проблема визначення ролі тієї чи іншої загальнотехнічної дисципліни, зокрема, визначення того, чи є вона провідною або супроводжувальною, залишається складною і далеко ще не вирішена. Тут ми до кінця цю проблему розглядати не можемо і тому обмежимося лише деякими прикладами.

Провідними ми вважаємо загально-технічні дисципліни, пов'язані з предметом праці, а супроводжувальні – пов'язані в основному з характером праці, з технологією. Наприклад, низка професій має справу з використанням, передачею і перетворенням електричної енергії, з електричними колами, машинами і пристроями. При цьому предмет праці у них один, а технологія різна. Тому ми вважаємо, що для них відомості з електротехніки і електроматеріалознавства є провідними, а з радіоелектроніки, контрольно-вимірювальні прилади і ін. – супроводжувальними. Термін «супроводжувальні» означає, що таким відомостям властивий менший ступінь узагальнення, вони охоплюють менше число професій порівняно з провідними [1, 113].

Ми усвідомлюємо умовність такої класифікації, але вона дозволяє певною мірою однозначно визначити місце загальнотехнічних дисциплін в навчальному плані і їх зв'язок, з одної сторони, із загальноосвітніми дисциплінами, а з другої – зі спеціальними.

Враховуючи зазначений принцип, можна виділити велику групу професій, для яких базовим навчальним матеріалом є відомості з матеріалознавства і технології металів та інших матеріалів. Ці професії ми умовно відносимо до профілю металообробки. За цим же принципом можна виділити агробіологічний, хіміко-технологічний, тепло-технічний та інші профілі навчання.

Ми повністю усвідомлюємо, що запропонований принцип класифікації професій за ознакою провідних загальнотехнічних дисциплін не є універсальним, він має лише визначену цільову настанову – полегшити вирішення проблеми встановлення оптимальних зв'язків між загальноосвітніми, загальнотехнічними і спеціальними дисциплінами. З іншою метою можуть використовуватись інші принципи і встановлюватись інша класифікація професій.

Друга проблема, яка повинна бути вирішена під час вдосконалення навчального плану, – це визначення циклів і номенклатури навчальних предметів, на основі яких можлива продуктивна діяльність тієї чи іншої професії.

Ми не будемо торкатися гуманітарних наук і відповідних їм навчальних дисциплін, оскільки питання про їх роль і місце в навчальному плані професійно-технічних навчальних закладів потребує особливого розгляду. Якщо ж зупинитися на природничих і технічних науках, то відповідні навчальні дисципліни можна розділити на три групи: фундаментальні, загальнотехнічні і прикладні. Кожна із них має визначену специфіку.

Фундаментальні природничі науки (наприклад, фізика) вивчають основні явища природи і фундаментальні закономірності. На цій основі розробляють теорії, які охоплюють широке коло явищ і об'єктів.

Існує широке коло загальнотехнічних дисциплін (наприклад, електротехніка, теплотехніка, деталі машин і ін.). Відмінність цих дисциплін від фундаментальних полягає в тому, що у них немає специфічних законів, вони їх одержують від фундаментальних наук. З дидактичних позицій важливо уточнити функції загальнотехнічних дисциплін. Ці дисципліни є проміжною ланкою між фундаментальними і прикладними.

І накінець, існує група прикладних навчальних предметів, на основі яких формується та чи інша конкретна професія. Вивчення цих навчальних предметів повністю ґрунтується на відомостях, одержаних у фундаментальних природничо-математичних і загальнотехнічних дисциплінах.

Таким чином, ми виявляємо існування певної ієрархії наук, де спостерігаються зв'язки між цими науками, наступність знань і характер переходу від одного типу узагальнень до іншого.

Третій принцип, який має бути покладений в основу навчального плану, – це принцип міжпредметних зв'язків. При цьому ми виходимо із того, що розміщення навчальних дисциплін у навчальному плані повинно відповідати ієрархії наук так, що міжпредметні зв'язки на дидактичній основі відображають зв'язки між різними галузями знань.

Оскільки загальнотехнічні дисципліни орієнтуються на деякі розділи фундаментальних наук, а прикладні, в свою чергу, базуються на загальнотехнічних, то звідси випливає необхідність такої побудови навчального плану, коли, перш за все, викладаються відповідні розділи загальноосвітніх дисциплін, за ними слідує загальнотехнічні навчальні предмети, а потім – відповідні розділи спецтехнології і виробничого навчання.

Четверта проблема, яка повинна бути вирішена під час розробки уніфікованих навчальних планів, – це визначення оптимальних термінів вивчення загальноосвітніх і загальнотехнічних дисциплін. Зупинимось на двох навчальних предметах – фізиці і електротехніці, хоча ці міркування відносяться і до математики та багатьох загальнотехнічних дисциплін.

У діючих навчальних планах професійно-технічних училищ вивчення фізики здійснюється тривалий час (у сповільненому темпі). Встановлення раціонального темпу наводить нас на думку про доцільність більш інтенсивного вивчення цього предмету. Для того, щоб знання з фізики могли бути використані під час вивчення загальнотехнічних дисциплін і спецтехнології, ці знання мають бути сформовані в курсі фізики до того, як в них з'явиться потреба у дисциплінах професійного циклу.

Однак зміна темпу вивчення фізики неможлива без відповідної зміни темпу вивчення математики, тому що порушається зв'язки курсу фізики з математикою, які і в цей час функціонують недостатньо. Тому доцільно у всіх професійно-технічних училищах збільшити темп вивчення математики і фізики.

Зміна логічної структури курсу фізики дозволить реалізувати і більш раціонально побудувати курс електротехніки.

Ми виходимо із того, що електротехніка є загальнотехнічною дисципліною. Це значить, що в ній немає фундаментальних законів і теорій, вона повністю базується на фізичних законах і теоріях, отже, вона повинна вивчатись після відповідних розділів курсу фізики. З іншого боку, вона не формує спеціальних знань, не формує ту чи іншу професію, а служить теоретичною базою для широкої групи професій, забезпечуючи спецтехнологію і виробниче навчання знаннями загальнотехнічних закономірностей. Звідси виникає необхідність випереджуючого значення електротехніки для спецтехнології і виробничого навчання.

ОБГОВОРЮЄМО ПРОБЛЕМУ

Проведене дослідження проблеми уніфікації навчальних планів професійно-технічних училищ дає підстави зробити такі висновки:

1. Встановлено, що діючі навчальні плани не повною мірою забезпечують науково-обґрунтоване поєднання професійної і загальноосвітньої підготовки висококваліфікованих робітників.

2. Реалізація згаданих принципів у сучасних умовах дає змогу здійснити перехід від жорсткої регламентації організації навчального процесу у професійно-технічних навчальних закладах до розробки уніфікованих навчальних планів, зменшення кількості обов'язкових нормативних показників навчально-програмної документації.

У ході нашого дослідження виявлено низку перспективних напрямів, які вимагають подальшого вивчення й експериментального дослідження; теоретичне обґрунтування, розробка й експериментальна перевірка моделі уніфікованого навчального плану професій, для яких базовими навчальними предметами є матеріалознавство і технологія матеріалів; варіативна частина змісту професійної освіти, що визначає спеціалізацію майбутніх робітників відповідно до конкретних умов виробництва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гушулей Й. М. Загальнотехнічна підготовка учнів у процесі трудового навчання / дидактичний аспект / За ред. Г. В. Терещука. – Тернопіль: ТДПУ, 2000. – 312 с.
2. Гушулей Й. М. Групування професій за ознакою провідних загальнотехнічних дисциплін у професійно-технічних навчальних закладах / Й. М. Гушулей // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. – Тернопіль: ТДТУ, 2007. – № 8. – С. 192–195.